

HAYDAR ÜNLÜYOL'UN ŞİİRLERİNDE PROTESTO İŞLEVİ

The Function of Protest in the Poems of Haydar Ünlüöl

Altuğ ORTAKCI*

Özkan DAĞ*

Öz

Bu çalışmada, halk şairi Haydar Ünlüöl'ün şiirlerinde protesto işlevinin hangi temalar ve söylem araçlarıyla kurulduğu ortaya konmuştur. Araştırma problemi, güncel halk şiiri üretiminde protestonun hangi boyutlarda ve ne ölçüde görünür olduğunun belirlenmesidir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, Bascom'un folklorun dört işlevi modeli ile Başgöz tarafından önerilen "protesto işlevi"ne dayandırılmıştır. Veri, içerik analizi ile çözümlenmiş; metin merkezli çözümler, gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bilgilerle desteklenmiştir. Neticede protesto temalarının altı kategoride toplandığı saptanmıştır: ekonomik durumu eleştiri, emperyalizmi protesto, gündemi protesto, savaşı protesto, sistemi/düzeni protesto, siyaseti ve siyasî olayları protesto. Bulgularda dağılımın sırasıyla gündemi protesto (67), sistemi/düzeni protesto (57), ekonomik eleştiri (51), siyaseti/siyasî olayları protesto (23), savaşı protesto (18) ve emperyalizmi protesto (5) yönünde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Söylemin, tekrar, karşıtlık, ironi/taşlama ve kalıplaşmış deyişlerle güçlendirildiği gözlemlenmiştir. Makale ölçeği nedeniyle her kategori, tekil ve temsil gücü yüksek bir örnek üzerinden ayrıntılandırılmıştır. Sonuç olarak protestonun, tepkisel bir ifade ediş tarzından ziyade toplumsal bilinç ve dayanışma çağrısı üreten işlevsel bir pratik olarak ele alındığı; özellikle yerel/toplumsal meselelerin ifadesinde merkezî bir şiir formuyla estetik eksen hâline geldiği ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Haydar Ünlüöl, halk şiiri, işlevsel halkbilimi, protesto işlevi, toplumsal eleştiri.

ABSTRACT

This study examines how the function of protest is articulated in the poetry of the folk poet Haydar Ünlüöl, focusing on the themes and rhetorical devices through which it is constructed. The research problem was defined as identifying the dimensions and extent to which protest is manifested in contemporary folk poetry. The

* Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çorum/ Türkiye. E-posta: altugortakci@hitit.edu.tr. ORCID: 0000-0001-5797-8470.

* Bilim Uzmanı, Çorum/Türkiye. E-posta: dagozkan4@gmail.com. ORCID: 0009-0004-4158-7722.

theoretical framework was grounded in Bascom's model of the four functions of folklore, complemented by Başgöz's addition of the "function of protest." The data were analyzed through qualitative content analysis, with text-centered readings supported by contextual insights drawn from interviews with the poet. The coding process revealed six categories of protest themes: criticism of economic conditions, protest against imperialism, protest against current events, protest against war, protest against the system/order, and protest against politics and political events. The distribution was found to be concentrated in protests of current events (67), system/order (57), economic criticism (51), politics/political events (23), war (18), and imperialism (5). The discourse was observed to be reinforced by repetition, contrasts, irony/satire, and formulaic expressions. Due to the limitations of article length, each category was elaborated on through a single, representative example. It was concluded that protest operates not merely as a reactive rhetoric but as a functional practice that generates social awareness and calls for solidarity, emerging as a central aesthetic-functional axis in the expression of both local and global concerns.

Keywords: Haydar Ünlüyol, folk poetry, functional folklore, protest function, social criticism.

Giriş

Âşıklık geleneği, her dönemde araştırmacıların ilgisini çeken ve çok boyutlu biçimlerde incelenen bir çalışma alanıdır. Geleneğin temsil edilme biçimleri, türsel özellikleri, temsilcileri, yöresel farklılaşmaları ve icra zeminleri üzerine geniş bir literatür oluşmuştur. Özellikle son yıllarda, kültürel ortamlardaki dönüşümlerle paralel biçimde, icra ortamlarında yaşanan değişimler de tartışma konusu hâline gelmiştir (Fidan, 2017). Bu tartışmalar, geleneğin kendi imkân ve dinamikleriyle kendini yenileyerek sürdürebilme kapasitesini görünür kılmaktadır. Ayrıca sözlü kültürün manzum anlatımı besleyen yapısı sayesinde, kolektif hafızada yüzyıllar boyunca aktarılan çeşitlilik ve estetik zenginliğin nedenlerini açıklamaktadır. Böylece halk şiiri, hem gelenekle sürekliliği hem de çağın imkânlarıyla kurduğu ilişki bakımından dinamik bir yapı sergilemektedir.

Çorum yöresi, geçmişten günümüze âşıklık geleneğinin güçlü biçimde temsil edildiği yerlerden biridir. Ancak günümüzde kent merkezli yaşam pratikleri, birçok kültürel unsurda olduğu gibi bu geleneği de dönüştürmüş; yöredeki temsilci sayısında belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Buna karşın, yerelde üretimini sürdüren ve çoğunlukla saz icrasına başvurmeyen "halk şairi" kimliğindeki sanatçılar varlığını korumaktadır. Haydar Ünlüyol bu sanatçılar arasında öne çıkan bir isimdir. Kentleşmeyle birlikte, gelene-

ğın yaşatılması için gerekli olan kültürel mekânların giderek ortadan kalkması, aktarım koşullarını da sınırlandırmıştır. Bununla birlikte, geleneğin içsel dinamizmi farklı ifade kanalları aracılığıyla varlığını sürdürmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, yörede hem geleneğin hem de ona bağlı aktarım biçimlerinin hâlen değerini koruduğunu göstermektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde, âşıklık geleneğinin toplumsal koşullar değişse dahi varlığını sürdürebilme kapasitesine sahip olduğu görülmektedir. Yeni koşullara uyum sağlayan temsilciler, çevreleriyle etkileşim içinde üretimlerini devam ettirmiş; Çorum'da geleneğin imkân ve kodlarını kendi sanat anlayışıyla birleştiren Haydar Ünlüyol da bu çizgide yer almıştır. Saz icra etmeyen Ünlüyol, şiirlerini defterlerine kaydetmiş ve sosyal medya aracılığıyla dolaşıma sokarak geleneğe katkı sunmuştur. Bu yönüyle hem süreklilik gösteren hem de dijital kültürün sunduğu imkânlarla ilişki kuran çağdaş bir temsil biçimini örneklemektedir. Günümüzde özellikle kentlerde geleneksel icra mekânlarının görece azalması, sanatçıların eserlerini sunacakları zemini daraltmaktadır. Buna karşın geleneğin kendi iç dinamizmi, elektronik kültür ortamlarını yeni icra alanlarına dönüştürmüştür; Facebook ve YouTube gibi platformlarda şiirlerin yayımlanması bu dönüşümün somut göstergesidir. Haydar Ünlüyol'un çevrimiçi mecraları etkin biçimde kullanması, onu hem geleneği sürdüren hem de dönüştüren yenilikçi bir halk şairi olarak değerlendirmeyi mümkün kılar. Dolayısıyla, dijital araçlar aracılığıyla kurulan yapı, sözlü-yazılı üretim hatlarının günümüz bağlamında yeniden örülmesini sağlamaktadır.

Âşıklık geleneğinin belgelenmesi, 20. yüzyılın başlarında gramofon teknolojisinin kullanılmaya başlanmasıyla ivme kazanmıştır. Bu dönemde âşık tarzı ürünlere ilişkin doğrudan kayıtlar sınırlı olsa da yerli plak üretiminin yaygınlaşmasıyla 1932'den itibaren düzenli kayıtların yapıldığı görülmektedir. Gramofonun ardından radyo, geleneğin aktarımında etkili bir araç hâline gelmiş; 1940'lı yıllarda Muzaffer Sarısözen ve arkadaşlarının derleme çalışmaları sayesinde "Yurttan Sesler" programları aracılığıyla Âşık Veysel gibi sanatçılar geniş kitlelere ulaşmıştır. 1960'lı yıllarda radyo ve plaklarla güçlenen elektronik kültür ortamı, 1970'lerden itibaren televizyonun devreye girmesiyle birlikte âşıklık icrasının daha geniş bir izleyici kitlesine yayılmasını sağlamıştır (Çobanoğlu, 2000: 152-153).

Elektronik kültür ortamının sağladığı en önemli yeniliklerden biri internet olmuştur. İnternet, sözlü kültür geleneklerinin sürdürülebileceği sanal bir icra zemini sunarak âşıkların yerel, ulusal ve küresel ölçekte görünürlük kazanmasına olanak tanımıştır. 20. yüzyıldan itibaren elektronik kültür or-

tamına uyum sağlayan âşıklık geleneği, bu sayede hem daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuş hem de üretimlerini hızla dolaşıma sokabilmiştir. Şiir, destan ve halk hikâyelerinin sesli ve görsel kayıtlarla belgelenmesi, geleneğin korunmasına önemli katkı sağlamıştır. Bu yeni iletişim ortamı, yerel sanatçıların kültür profesyonellerinin aracılığına ihtiyaç duymadan eserlerini doğrudan dinleyiciyle paylaşımlarını mümkün kılmıştır. Günümüzde birçok köyün internet sitesi aracılığıyla âşıkların deyişlerine ve anonim türkülere erişilebilmekte; sosyal medya ve YouTube gibi dijital platformlar da arşiv işlevi üstlenerek geleneğin aktarımına katkıda bulunmaktadır (Özdemir, 2008: 255-256; Nakış, 2021: 111-115).

Fidan'a (2017: 351-52) göre son yıllarda kültür ortamlarındaki dönüşüm, âşıklık geleneğinin icra mekânlarını da derinden etkilemiş; gelenek, kendi imkânlarıyla bu değişime uyum sağlayarak varlığını sürdürmüştür. Çorum şiir geleneğinde bu dönüşümden önce köy odaları, cem evleri, kahvehaneler ve düğün-nişan-sünnet meclisleri temel icra mekânları olarak öne çıkmıştır. Alevi-Bektaşî çevresine mensup âşıkların cemlerde usta malı ya da kendi eserlerini icra etmeleri, geleneğin önemli bir parçasını oluşturmuştur (Taşlıova, 2009: 85). Zamanla icra ortamlarının sinemadan radyoya, radyodan televizyona ve nihayetinde internete taşınması, geleneğin değişen kültürel koşullara uyum sağlama kapasitesini göstermektedir. Sosyal medya ise bu uyum sürecinin günümüzdeki en görünür alanlarından biridir. Âşıklar bu mecralar aracılığıyla hemşerilerine, ulusal dinleyicilere ve geleneksel müziğe ilgi duyan genç kuşaklara ulaşabilmektedir. Şiir ve deyişlerin yayımlandığı, sanal kahvehanelerde deyişmelerin yapıldığı, etkinlik ve kitap duyurularının paylaşıldığı bu dijital ortamlar; çırak yetiştirme, dinleyiciyle iletişim kurma ve görünürlük sağlama açısından yeni işlevler üstlenmiştir. Popüler kültürün dayattığı güncellik zaman zaman eleştirilse de, bu platformlar sanatçıların eserlerini ücretsiz biçimde tanıtmaları ve kendilerini ifade etmeleri bakımından önemini korumaktadır.

Haydar Ünlüyol, 1964'te Samsun'un Lâdik ilçesine bağlı Kirazpınar köyünde dünyaya gelmiştir. Ailesinin 1971 yılında Çorum'a göç etmesiyle çocukluk ve gençlik yıllarını burada geçirmiştir. Altı çocuklu bir ailenin ferdi olarak mütevazı koşullar içerisinde büyüyen Ünlüyol, babasının rençberlik ve işçilikten elde ettiği imkânlarla yaşamını sürdürmüştür. Bu sosyoekonomik çevre, onun karakterini biçimlendirmiş ve halkın duygularını dile getirme yönünde gelişen şair kimliğinde önemli rol oynamıştır. İlköğrenimini 1977'de tamamlayan Ünlüyol, ekonomik nedenlerle eğitimine devam edememiş; askerlik hizmetinin ardından Çorum'a dönerek 1989-2010 yılları arasında

Çorum Belediyesi'nde çalışmıştır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Şiire olan ilgisi- ni çalışma hayatı boyunca da sürdüren Ünlüyol, 11-12 yaşlarında kaleme almaya başladığı şiirlerinde ailesindeki destancı geleneğin izlerini taşımak- tadır. Önce “Haydar”, daha sonra “Ünlüyol” mahlaslarını kullanmış; saz çalmamasına karşın şiirlerini sözlü olarak icra etmiş, kimi zaman da diğer âşıkların sazı eşliğiyle seslendirmiştir. Toplumsal sorunları, gurbet ve hasret duygularını, sevgiyi ve inancı konu edinen şiirlerinde halkın sesi olma işlevini üstlenmiştir. Geleneksel icra ortamlarının yanı sıra dijital mecralardan da yararlanarak üretimlerini paylaşmış; bu yönüyle halk edebiyatının çağdaş temsilcileri arasında kendine özgü bir konum edinmiştir.

Sosyal medya platformlarının sunduğu paylaşım olanakları, Haydar Ünlüyol için de önemli bir dijital icra alanı oluşturmuştur. Ünlüyol, şiirlerini bu ortamlarda canlı yayınlar, yazılı paylaşımlar ve görsel materyaller aracılı- ğıyla dinleyiciyle buluşturmaktadır. Yaklaşık 6.200 takipçiden oluşan çev- rimiçi topluluğu, gönderilerine düzenli biçimde etkileşim göstermektedir. Bunun yanı sıra Ünlüyol, şiirlerini hem defterlerine kaydederek hem de dijital ortamlarda arşivleyerek koruma altına almaktadır. Bu ikili kayıt biçimi, onun üretimlerine bireysel, düzenli ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı kazan- dırmaktadır. Ünlüyol, usta-çırak ilişkisinde yetişmemiş olmakla birlikte, Âşık Mahzuni Şerif ve Muhlis Akarsu gibi büyük âşıklardan etkilenmiştir. Genç yaşlarda radyodan dinlediği bu isimler, onun protest tavrını ve halkın sesi olma yönünü beslemiştir. Ayrıca Ozan Sinemi, Ozan Yoloğlu ve Abbas Balcı ile yüz yüze görüşmüş, bu etkileşimler onun sanat anlayışında iz bırakmıştır. Ünlüyol'a göre âşıklar ve halk şairleri yalnızca sanat üretmez, aynı zamanda toplumsal birlik ve beraberliğin de taşıyıcısıdır.

Ünlüyol'un eserlerinin dolaşıma girmesi bakımından değerlendirildiğin- de, şiirlerinden kırkı Ozan Sinemi tarafından hazırlanan *Halk Şairleri Antolo- jisi*'nde (2020), sekizi ise Meral İşleyen Tufan'ın derlediği *World Poets Ant- hology*'de (2023) yer almıştır. Ayrıca Çorum'un *Sungurlu Gazetesi*'nde de bazı şiirleri yayımlanmıştır. Henüz kendi adına yayımlanmış bir kitabı bu- lunmamakla birlikte, dijital ortamlar aracılığıyla üretimlerini geniş kitlelerle paylaşmayı sürdürmektedir. Makalede, şairin yaşamı ve şiir anlayışına ilişkin değerlendirmeler gerçekleştirilen görüşmelere dayanmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi, Ünlüyol şiir yazmaya 11-12 yaşlarında başlamış ve Âşık Mahzuni Şerif ile Muhlis Akarsu gibi ustalardan etkilenmiştir. Aile ortamında işitilen mani, deyiş ve tekerleme gibi halk edebiyatı örneklerinin edebî kimli- ğinin oluşumunda etkili olduğu; yereldeki âşıkların üretim ve icra pratikleri- nin ise halk şairliği çizgisini beslediği görülmektedir. Kısacası, geleneksel

kalıplar hem gündelik çevre aracılığıyla hem de elektronik kültür ortamında paylaşılmış; bu etkileşim sonucunda yüzlerce şiirlik zengin bir külliyat ortaya çıkmıştır.

Haydar Ünlüyol'un, genel anlamda "âşıklık geleneği içinde yetişmiş" bir icracıdan ziyade "halk şairi" olarak nitelendirilmesi yerinde bir değerlendirmedir. Köprülü (1989: 171), halk şiiri temsilcilerini "kalem şairleri" ve "meydan şairleri" olarak ikiye ayırır; meydan şairleri doğaçlama söyleyen ve sazla icra eden bir tipolojiye işaret ederken, kalem şairleri yazılı üretime dayanır. Sakaoğlu (1986: 248) ise saz çalma becerisine sahip olmayanları halk şairi olarak tanımlar. Ünlüyol'un kendisini âşık değil, halk şairi olarak tanımlaması ve 2022 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından bu unvanla tescil edilmesi, söz konusu konumlanışı kurumsal düzeyde de doğrulamaktadır. Bu nedenle çalışmada, "Halk Şairi Haydar Ünlüyol" ifadesi tercih edilmiştir. Literatürde yer alan âşık sınıflandırmalarının çeşitliliği, âşıklık geleneği üzerine yapılan çalışmalarda kavramsal bir karmaşaya da işaret eder. Doğan Kaya (2013: 3-4), âşık tarzı üreticileri dört grupta toplar: anonim şiir söyleyenler, âşıklar-ozanlar-saz şairleri, halk şairleri ve âşık tarzı şiir yazan şairler. Ona göre bu grupların ortak özelliği, halkın ve bireyin meselelerini âşık tarzında dile getirmeleridir; bu nedenle en kapsayıcı terim "halk şairi"dir. Ünlüyol'un yazı pratiği, mahlas kullanımı ve resmî "Halk Şairi" unvanı, bu sınıflandırma içinde yerini belirgin biçimde güçlendirmektedir.

Ünlüyol'un yaşamı ve sanatçı kimliğine ilişkin bu bilgiler, çalışmanın temel yöneliminin anlaşılmasına katkı sağlayan bir arka plan niteliğindedir. İzleyen bölümde, şiirlerinin işlevsel halkbilimi kuramı çerçevesinde değerlendirilmesine odaklanılmaktadır. Halkbilimi araştırmalarında sıkça başvurulan işlevsel yaklaşım doğrultusunda yapılandırılan bu çalışmada, William R. Bascom'un folklorun dört işlevine ilişkin kuramsal modeli ile İlhan Başgöz'ün buna eklediği "protesto işlevi" kavramsallaştırması kuramsal temeli oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Haydar Ünlüyol'un şiirlerinde protesto işlevinin hangi temalar üzerinden ve nasıl ortaya konulduğu incelenmiştir. Araştırmanın evrenini şairin şiir külliyatı oluşturmaktadır. Ancak kapsam ve sınırlılıklar göz önünde bulundurularak, toplamda 594 şiirden 221'i değerlendirmeye alınmıştır. Bu şiirler, şairin kendi not defterlerinden, sosyal medya paylaşımlarından ve yayımlanmış antolojilerden derlenmiştir. Veriler nitel içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; bu süreçte şiirlerdeki protesto temaları belirlenmiş ve altı ana başlık altında sınıflandırılmıştır: (1) ekonomik durumu eleştiri, (2) emperyalizmi protesto, (3) gündemi protesto, (4) savaşı protesto, (5) sistemi ve düzeni protesto, (6) siyaseti ve siyasî olayları

protesto. Tematik yoğunluk ve çeşitlilik gözetilerek seçilen 221 şiir, “protesto işlevi” çerçevesinde incelenmiştir. Her başlık altında temsil gücü yüksek bir şiir örneği seçilerek ayrıntılı analiz yapılmıştır. Böylelikle hem işlevsel halkbilimi perspektifi korunmuş hem de Ünlüyol’un şiir dünyasında protesto ekseninin görünürlüğü sistematik biçimde ortaya konmuştur. Çalışmada, araştırmacının doğrudan gözlemleri ve şairle yapılan sözlü görüşmelerden elde edilen veriler de değerlendirmeye dâhil edilmiştir. Bu yönüyle çalışma yalnızca metin merkezli değil, aynı zamanda bağlam merkezli bir yaklaşım sunmaktadır.

1. İşlevsel Halkbilimi Yöntemi ve Halk Şiirinde Protesto İşlevi

Antropoloji kökenli işlevsel yöntem, halkbilimi çalışmalarında metin merkezli incelemelerin ötesine geçerek ürünlerin üretildikleri ve aktarıldıkları bağlamlara odaklanan bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bronislaw K. Malinowski, Franz Boas, Margaret Mead, Melville J. Herskovits ve Ruth Benedict bu yöntemin gelişiminde öncü isimler arasında yer almaktadır. İşlevsel yaklaşımda, anlatıcıların hangi toplumsal gerekçelerle ürün ortaya koydukları, dinleyicilerin bu ürünleri neden dinledikleri ve metinlerin sosyal ilişkiler içinde ne tür işlevler üstlendikleri temel sorular olarak öne çıkar. Dolayısıyla bu yaklaşım hem metinlerin içerik farklılıklarını hem de bağlamın toplumsal yapı ve ilişkilerle olan etkileşimini açıklamaya yöneliktir (Ekici, 2018: 124). Bu antropolojik temelden hareket eden William R. Bascom, folklorun dört temel işlevini (1) eğlendirme, (2) kültür ve kurumların onaylanması, (3) eğitim ve (4) toplumsal–kişisel baskılardan kurtulma olarak tanımlamıştır (Bascom, 2010: 80). Metin Ekici, özellikle dördüncü işlevin, toplumda doğrudan dile getirilemeyen sözlerin ve düşüncelerin folklor ürünleri aracılığıyla ifade edilmesine olanak tanıdığını; böylece bireysel ve toplumsal baskılardan kurtulmayı sağladığını belirtmektedir (2018: 125–126).

Bu noktada İlhan Başgöz, folklorun işlevlerine beşinci bir madde olarak “protesto işlevi”ni eklemenin gerekliliğini vurgulamıştır. Başgöz’e göre folklor, çatışmaları büyütme, başkaldırlara destek olma ve mevcut düzen ile değerler karşısında direnme işlevlerini üstlenmektedir. Onun yaklaşımı, Türk âşık şiirinde protesto geleneğinin yeni bir olgu olmadığını; Yunus Emre’den itibaren izlenebilen bu çizginin özellikle 19. yüzyılda Seyranî, Ruhsatî ve Serdarî gibi âşıkların şiirlerinde yoğunlaştığını, Yemen türkülerinde de belirginleştiğini ortaya koymaktadır (Başgöz, 2008: 183–184). Bu bağlamda “protesto” kavramı etimolojik olarak İtalyanca kökenlidir ve “tanıklık etmek, beyan etmek” anlamlarına gelmektedir. Kavram, Martin Luther’in Katolik Kilisesi’ne karşı başlattığı hareketle birlikte Protestanlık terimi aracılığıyla

yaygınlaşmış; zamanla “itiraz etmek” ve “reddetmek” anlamlarını kazanmıştır (Pehlivan, 2016: 15; Keskin, 2020: 506). Dolayısıyla folklor ürünlerinde protesto yalnızca doğrudan bir başkaldırı biçimi olarak değil, aynı zamanda bireyin veya toplumun kusurları, adaletsizlikleri ve yanlış uygulamaları eleştirmesi biçiminde de ortaya çıkan bir ifade alanı olarak değerlendirilir. Halk edebiyatında taşlama türü, protesto işlevinin en belirgin örneklerinden biridir. Âşıklar, toplumsal ya da bireysel sorunları dile getirerek halkın sözcüsü konumuna yükselirler (Cerrahoğlu, 2012: 289).

Siyaset ve edebiyat arasındaki ilişki, Türk kültür tarihinde oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Kağanların halka karşı sorumlulukları ve başarısızlık durumunda görevden alınabilmeleri, siyasal eleştirinin devlet düzeni içinde yer aldığını göstermektedir (Divitçioğlu, 2005: 189-190). Bu çizgi, *Kutadgu Bilig*’den başlayarak Fuzulî’nin *Şikâyetnamesi*, Nefî’nin *Siham-ı Kaza*’sı, Ziya Paşa’nın *Rüya ve Zafernâmesi* gibi klasik eserlerle devam etmiş; Cumhuriyet döneminde ise Aziz Nesin ve Nazım Hikmet gibi yazarlar bu geleneği modern edebiyatta sürdürmüştür. Halk şiirinde ise Âşık Mahzuni Şerif, Âşık İhsanî, Nesimi Çimen, Muhlis Akarsu ve diğer isimler, toplumsal sorunları dile getiren önemli temsilciler olarak öne çıkmıştır (Sarıkaya, 2019: 57-58). Son yıllarda yapılan çalışmalar, protesto işlevinin halk edebiyatı ürünlerinde farklı biçimlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Başaran (2015), Âşık İsmetî’nin şiirlerinde protestoyu “olumsuzlayıcı tavır” olarak değerlendirmiştir. Yılmaz Irmak (2013) ise Mahzuni Şerif’in şiirlerini folklorun beş işlevi çerçevesinde analiz ederek protestonun geleneksel işlevler yanında ayrı bir boyut kazandığını ortaya koymuştur. Kamiloğlu (2014), siyasî mizahın protesto işleviyle ilişkisini vurgulamış; Adile Yılmaz (2018) araba arkası yazılarında, Sarıkaya (2019) ise Doğu Anadolu taşlamalarında protesto işlevini incelemiştir. Daha güncel bir örnek olarak Keskin (2020), sosyal medyada dolaşıma giren COVID-19 şiirlerini bu bağlamda çözümlemiştir. Altınkaynak ve Aşkaroğlu (2024), Bascom’un dört işlevinin yetersiz kaldığını savunarak sekiz yeni işlev tanımlamış; Gözcü (2023) ise mersiye geleneğinde protestoyu “gizli protesto” başlığı altında değerlendirmiştir. Bu literatür, protesto işlevinin yalnızca klasik dört işleve indirgenemeyeceğini, halk edebiyatının birçok türünde farklı biçimlerde görülebileceğini ortaya koymaktadır.

2. Ünlüyol’un Şiirlerinin Protesto İşlevi Bağlamında Değerlendirilmesi

Protesto işlevinin halk şiirinde kazandığı tematik çeşitlilik, özellikle sistem, düzen, siyaset ve emperyalizm eleştirilerinde belirginleşmektedir. Bu duruma ilişkin örneklerden biri, Yılmaz Irmak’ın doktora tezinde görülmektedir. Irmak, çalışmasında “protesto işlevi”ni sistemi ve düzeni protesto, em-

peryalizmi protesto ve siyasî protesto başlıkları altında sınıflandırmış; bu yaklaşımıyla halk şiirinde protesto temasının çok boyutlu yapısını ortaya koymuştur (2013: 320). Benzer biçimde, Haydar Ünlüyol'un şiirlerinde de ekonomik yaşamın olumsuzlukları, siyasî gelişmeler, gündelik sorunlar, savaş karşıtlığı ve emperyalizm eleştirisi gibi temalar üzerinden güçlü bir protesto damarı gözlenmektedir. Haydar Ünlüyol'un şiirleri, halkın toplumsal, ekonomik ve siyasî sorunlarını dile getiren; bu yönüyle protesto işlevini güçlü biçimde yansıtan örnekler arasında yer almaktadır. Şiirlerinde özellikle gündelik yaşamın aksaklıklarına, haksızlıklara ve adaletsizliklere karşı bir ses yükseltme çabası dikkat çekmektedir. Böylelikle Ünlüyol, hem halk şairliği geleneğini sürdürmüş hem de protesto işlevini çağdaş toplumsal bağlam içinde yeniden üretmiştir.

Ünlüyol'un gerek kişisel tavrı gerekse sanatsal çizgisi, ustası olarak gördüğü Âşık Mahzuni Şerif'in şiir anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Mahzuni'nin 1963-1974 yılları arasında kaleme aldığı eserler, doğrudan anarşiyi ya da ideolojik propagandayı teşvik etmese de düzen karşıtı bir protesto niteliği taşımış ve dönemin toplumsal sorunlarını görünür kılmıştır. Benzer bir doğrultuda Ünlüyol da şiirlerinde yoksulluk, işsizlik, ekonomik adaletsizlik, zamlar, siyasal kutuplaşma ve savaşların yol açtığı yıkımlar gibi konuları işlemiştir. Protesto işlevi bağlamında incelenen 221 şiirin dağılımı şu şekildedir: 51'i ekonomik durumu eleştiri, 5'i emperyalizmi protesto, 67'si gündemi protesto, 18'i savaşı protesto, 57'si sistemi ve düzeni protesto, 23'ü ise siyaseti ve siyasî olayları protesto kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu dağılım, Ünlüyol'un en yoğun biçimde güncel gelişmeleri eleştiren şiirler kaleme aldığını göstermektedir. Makalenin kapsam ve hacim sınırlılıkları dikkate alınarak her protesto alanı için yalnızca bir şiir örneği seçilmiş; böylece hem bütünlüğün korunması hem de her kategori için temsil gücü yüksek bir çözümleme yapılması amaçlanmıştır.

2.1. Ekonomik Durumu Eleştiri

“Zam” olgusu, halkın gündelik yaşamında en sık karşılaştığı ekonomik sorunların başında gelir. Haydar Ünlüyol, zamları, ekonomik sıkıntıları ve özellikle emeklilerin yaşam koşullarını şiirlerinde dile getirmiştir. Onun dize-lerinde geçim zorluğunun sürekliliği, emeğin karşılığının alınamaması ve gelir adaletsizliğinin yarattığı toplumsal huzursuzluk dikkat çeker:

Pabucun atıldı dama / Kendince yoruldu emekli

Yaşamın döndü drama / Dünya sana dar emekli

Hayatının her katında / Dünyanın yükü sırtında

Açlık sınırı altında / Yaşa yaşa dur emekli

Emekleri zaya gitti / Umutları aya gitti
Atlı geldi yaya gitti / Geldi hayal kur emekli

Alım gücü geriliyor / Ölüp ölüp diriliyor
Az kaldı ki deliriyor / Sen kafana vur emekli

Seni hiçe sayıyorlar / Bir kenara koyuyorlar
Bilmez nasıl doyuyorlar / Yaşam sana zor emekli

Ünlüyol etsen de beyan / Olmaz sizi görüp duyan
Perişandır açık ayan / Yanar tüter kor emekli

Bu dizelerde, emeklilerin hayat standartlarının her geçen gün daha da düştüğü ve emeğin karşılığının alınmadığı açıkça vurgulanmaktadır. Özellikle “atlı gelip yaya gitmek” imgesi, gençliğinde çalışan bireyin emeklilikte emeğinin karşılığını alamamasını ve hayat mücadelesinde giderek yalnızlaşmasını simgelemektedir. Ünlüyol’un şiirlerinde ekonomik hayata dair eleştiriler bireysel bir serzenişin ötesine geçerek toplumsal bir çılgılığa dönüşür. “Açlık sınırı altında yaşam”, “gün doğmadan zam doğuyor” gibi tekrar eden ifadeler, toplumun içine sürüklendiği ekonomik çaresizliğin sembolik göstergeleridir. Bu açıdan şair, işlevsel halkbilimi kuramının işaret ettiği biçimde, halkın sorunlarını görünür kılma ve toplumsal bilinç oluşturma görevini üstlenmektedir.

2.2. Emperyalizmi Protesto

Haydar Ünlüyol, Mahzuni’nin protest çizgisini sürdürerek, şiirlerinde süper güçlerin –özellikle Amerika ve Rusya’nın– emperyalist politikalarını hedef almıştır. Ona göre bu ülkelerin uygulamaları, yalnızca kendi çıkarlarını öncelemekte; zayıf ve gelişmekte olan toplumlar ise bunun bedelini kan ve gözyaşıyla ödemektedir. Şair, bu durumu bir şiirinde şu dizelerle dile getirmektedir:

Güçlünün zayıfa hüküm çabası / Gözlerini kan dökmeye dikmişler
Bir de haklıyım der işin cabası / Sanki savaşımlara huzur ekmişler

Kimseler dünyadan bir şey götürmez / Kan ile gözyaşı barış getirmez
Savaş çıkaranlar savaş bitirmez / Çünkü onlar vampirlere denkmişler

Gözü kan bürümüş silah satanın / Onca önemi yok hiçbir vatanın
Ocakları sönsün çanak tutanın / Tarih yazar beterini çekmişler

Yaptığın kendince haklı görenler / Onların eseri bunca ölenler
Herkesler kan ağlar yoktur gülenler / Bu dünyanın çivisini sökmüşler

Barış konuşulur kupkuru sözler / Çoluğu çocuğu görmeyen gözler
Savaşın kurbanı yetim öksüzler / Savunmasız biçare ve tekmişler

İnsanlık düşmanı şu süper güçler / Her zaman her daim masumu suçlar
Hiçbir şeyle doymaz bu gözü açlar / Azgınlığı kafalara takmışlar

İnsanım demesin savaş çıkaran / Haktan bahsetmesin şerce yakaran
Haydar'ım kan göllerinde yıkanan / Vicdanları taştan dahi pekmişler

Ünlüöl'un şiirlerinde öne çıkan temel eleştiri, barış söylemlerinin içinin boşaltılması ve savaşların ardında silah ticareti ile sömürü politikalarının bulunmasıdır. Özellikle "Gözü kan bürümüş silah satanın" dizesi, emperyalist güçlerin insani değerleri hiçe sayarak kâr odaklı hareket ettiklerini simgelemektedir. Şair, Türkiye'nin dışa bağımlı hale gelmesini de bu bağlamda eleştirmekte, ithalat ve üretim kısırlığının ülkeye zarar verdiğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle Ünlüöl, şiirlerinde emperyalist güçlere karşı yalnızca bir eleştiri getirmekle kalmaz, aynı zamanda mazlum halkların yanında yer alan bir duruş sergiler. Protesto işlevi bağlamında değerlendirildiğinde, onun bu yaklaşımı halkın sesi olma ve evrensel ölçekte adalet talebini dile getirme gayesi taşımaktadır.

2.3. Gündemi Protesto

Haydar Ünlüöl'un şiirlerinde öne çıkan protesto alanlarından biri, güncel toplumsal gelişmelere yönelik eleştirileridir. Şair, özellikle toplumsal bilinçsizlik ve değer erozyonu temalarını işlemiş; Mustafa Kemal Atatürk'ün yalnızca Türkiye için değil, dünya ölçeğinde de bir "kurtarıcı" figürü olduğunu vurgulamıştır. Ancak Ünlüöl'a göre Atatürk'ün düşünceleri ve emanet ettiği millî irade, halk tarafından yeterince içselleştirilmemiştir. Bir şiirinde bu durum şu dizelerle dile getirilir:

Atam sen bizleri niye kurtardın/ Biz yaptıklarını hak etmiyoruz
İsteseydin elbet sende kaçardın/ Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Devşirme olurduk kansız olurduk / Kalmaz beş vakit zamansız olurduk
Gavurlaşırdık imansız olurduk / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Sen olmasan şimdi vatansız idik / Esarette idik dermansız idik
Esamemiz okunmaz cansız idik / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Bizler iyilikten bilen değiliz / Aklımız başına gelen değiliz
Gördük kendimizde halen değiliz / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Keşke Yunan galip gelseydi dedik / Düşmanları bile sana yeğledik
Ezelden beridir zaten böyleydik / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Aziz hatırına hakaret ettik / Emanetlerine ihanet ettik
Bilsen nerelere şikâyet ettik / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Millilik diyorsan yüzeyselleşti / Niceleri gelip yurda yerleşti
Parası olana sanki beleşti / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Milli iradeyi bir eylemiştin / Türkler doğru ve çalışkan demiştin
Medeniyeti hedef göstermiştin / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Özlüyoruz Türk milleti demeni / İstemezdim bu günleri görmeni
Ünlüyol’um bir gün ararlar seni / Biz yaptıklarını hak etmiyoruz

Ünlüyol, bu mısralarda Atatürk’ün yokluğunda milletin bağımsızlığını kaybedeceğini, ancak onun çabaları sayesinde elde edilen kazanımların toplum tarafından gerektiği gibi korunmadığını ifade eder. Şairin tekrarladığı “Biz yaptıklarını hak etmiyoruz” ifadesi, halkın ulusal mücadele sonrası elde edilen değerlere karşı duyarsızlığını ve güncel bilinçsizlik hâlini güçlü bir şekilde yansıtır. Bu söylem, yalnızca bireysel bir serzeniş değil, aynı zamanda topluma yöneltilmiş bir uyarı niteliği taşır. Ünlüyol, geçmişte verilen mücadelenin gelecek kuşaklara ışık olması gerektiğini hatırlatarak, halkı Atatürk’ün fikirlerine sahip çıkmaya davet etmektedir. Bu yönüyle şiiri, toplumsal değerlerin yozlaşmasına karşı bir direnç noktası oluşturur ve protesto işlevini doğrudan gündelik hayatın bilinçsizliklerine yöneltir.

2.4. Savaşı Protesto

Haydar Ünlüyol, şiirlerinde savaşın ve terörün her türüne karşı durmuştur. Ona göre savaş, insanlığı yok eden bir araçtır ve özellikle mazlumların katledilmesiyle sonuçlanmaktadır. Ünlüyol, devletlerin bu konuda sorumluluk üstlenmesi gerektiğini vurgulamış; şiirlerinde “Savaşlara hayır” diyerek evrensel bir barış çağırısı yapmıştır:

Sonucunda insanlar can veriyor / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor
Kimi silah satın kâra eriyor / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Savaşlara hayır savaşa hayır / Ne birini itip ne birin kayır
Yazık temennide kalıyor hayır / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Taraflar öldürmekle övünüyorlar / Bir fazla diyerek seviniyorlar
Haklılıklarına değiniyorlar / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Biri birine kast edip kin güder / Bunun cermesini masum halk öder
İnsanım diyenler böyle mi eder / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Kimi o haklı der kimi öteki / İkisi de haksız demez bir teki
Şu tarafsızlık denen şeyde ne ki / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Ünlüyol savaşlar bence canilik / Çağlar atlasak da olmaz yenilik
Yapılanlar vahşilik ve katillik / Savaşlara hayır diyen çıkmıyor

Bu dizelerde şair, savaşların ardında çıkar ilişkilerinin ve silah ticaretinin yattığını açıkça dile getirir. Tarafların ölümleri adeta bir üstünlük göstergesi olarak kullanmaları, onun şiirlerinde sert bir biçimde eleştirilir. Ünlüyol'un savaş karşıtı şiirleri, yalnızca bireysel bir serzeniş değil, halkın sesi olma işlevinin de güçlü bir örneğidir. Şair, barış temennisinin yalnızca sözde kalmasını eleştirerek, savaşların bitirilmesi için somut adımlar atılması gerektiğini vurgular. Böylece onun şiirleri, protesto işlevinin evrensel bir boyutunu yansıtarak halk edebiyatında barış ideali için yükseltilmiş güçlü bir ses haline gelmektedir.

2.5. Sistem ve Düzeni Protesto

Bir devletin yönetim biçimi ve ilkeleri, toplumun işleyişini belirleyen temel unsurlardır. Ancak Haydar Ünlüyol'a göre toplum, adalet ve eşitlik esasına dayalı bir sistem içine yerleştirilememiştir. Şair, güçlü-zayıf karşıtlığının her dönemde belirginleştiğini, fakirin sürekli ezildiğini, zenginin ise hüküm sürmeye devam ettiğini dile getirmektedir:

Yalandan dolandan medet umanla / Hangi anlayışla yaşıyorsunuz
Olmayı olmuş gibi sunanlar / Hangi anlayışla yaşıyorsunuz

Herkes hak hukuka sarılmalıdır / Vicdani bir düzen kurulmalıdır
Hak deyince yer gök durulmalıdır / Hangi anlayışla yaşıyorsunuz

Üst üstüne atılır olmuş takla / Yapılan sığmıyor mantiğa akla
Ne kazanırsınız böyle olmakla / Hangi anlayışla yaşıyorsunuz

İstismar edilir safi duygular / Yazık doğru sanılıyor kurgular
Ünlüyol bir türlü bitmez algılar / Hangi anlayışla yaşıyorsunuz

Bu dizelerde, siyasî ve toplumsal düzenin gerçeği çarpıtan, halkı yanıltan bir yapıya büründüğü eleştirilir. Şair, toplumun hak ve hukuka sarılması gerektiğini, vicdana dayalı bir düzen kurulmadığı sürece adaletin sağlanamayacağını vurgular. Ünlüyol'un şiirlerinde sıkça dile getirdiği bu tür eleştiriler, halkın gerçeklerle yüzleşmek yerine sahte vaatler ve kurgularla oyalandığını göstermektedir. Ona göre çözüm, halkın bilinçlenmesi ve adalet temelinde yeni bir düzenin inşa edilmesidir. Ünlüyol'un düzen karşıtı şiirleri, işlevsel halkbilimi bağlamında protesto işlevinin en görünür örneklerinden biridir. Şair, toplumsal dengesizlikleri eleştirirken aynı zamanda halkın sesi olma görevini de yerine getirmiştir.

2.6. Siyaseti ve Siyasi Olayları Protesto

Halk şairi Haydar Ünlüyol'un şiirlerinde siyaset kurumuna yönelik eleştiriler önemli bir yer tutmaktadır. Şair, özellikle seçim süreçlerini, milletvekillerini ve siyasi parti yöneticilerini eleştirel bir bakışla işlemiş; halkın oylarıyla seçilen bu kişilerin toplumsal sorunlara çözüm üretmek yerine çoğu zaman kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini vurgulamıştır. Ünlüyol, ayrıca Çorum, Kahramanmaraş ve Sivas'ta yaşanan toplumsal olayları acı ve utanç verici hadiseler olarak nitelendirmiştir. Ona göre bu olaylar, toplumun belleğinde canlı tutulmalı ve benzer trajedilerin bir daha yaşanmaması için geçmişten ders çıkarılmalıdır. Bu tutum, onun şiirlerinde yalnızca siyasal iktidara değil, toplumsal vicdana da yönelen bir sorgulama biçiminin varlığını göstermektedir.

Savaş boyalarını mı sürdünüz / Seçime gideriz savaşa değil
Rakipleri düşmanca mı gördünüz / Seçime gideriz savaşa değil

Birisi gider de birisi gelir / Sonunda ölüm yok herkes de bilir
Gelene gidene halk karar verir / Seçime gideriz savaşa değil

Seçimden sonra da yaşayacağız / Birlikte çok sorunlar aşacağız
Her daim yapıcı konuşacağız / Seçime gideriz savaşa değil

Asırlardır iç içe beraberiz / Kırıp dökmeden geçinip gideriz
Her zaman dostluğu tercih ederiz / Seçime gideriz savaşa değil

Bir milleti sağ sola ayırmayın / Siz siz olun ikilik çağırmayın
Bize çözümsüzlüğü doğurmayın / Seçime gideriz savaşa değil

Anlayışlı hoşgörülü olunuz / Bize sorun değil çare bulunuz
Birliğe dirliğe çıksın yolunuz / Seçime gideriz savaşa değil

O da bir insandır sen de bir insan / Sendeki can ise ondaki de can
Kargaşalık ile dolmasın meydan / Seçime gideriz savaşa değil

Artık bir son bulsun bu hakaretler / Sorumsuzca olmasın hareketler
Engin olun kopmasın kıyametler / Seçime gideriz savaşa değil

Bizler ülkedaşız düşman değiliz / Önce bunun farkına ermeliyiz
Bu vatan cümlemizin demeliyiz / Seçime gideriz savaşa değil

Ünlüyol vallahi illallah ettik / Böyle yaklaşımla çok şey kaybettik
Yine de bir umut diye sabrettik / Seçime gideriz savaşa değil

Ünlüyol, seçimlerin bir rekabet ve hizmet yarışı olması gerekirken, toplumu ayırıştırıcı ve düşmanlaştıran bir savaşa dönüştürülmesini eleştirmektedir. Şiir boyunca tekrar edilen “Seçime gideriz savaşa değil” ifadesi, şairin demokrasiye yüklediği barışçıl ve uzlaştırıcı anlamı öne çıkarır. Şairin dizelerinde birlik, hoşgörü ve yapıcı çözüm arayışları ön plana çıkar. “Bir milleti sağ sola ayırmayın / Siz siz olun ikilik çağırmayın” dizeleri, siyasi propagandaların toplumu kutuplaştıran niteliğine karşı bir uyarı niteliği taşır. Aynı şekilde, “O da bir insandır, sen de bir insan” mısrası ise insan hayatının eşit değerine dikkat çekerek şiddet ve hakaret dili yerine diyalog ve anlayışa davet etmektedir. Ünlüyol’un siyasete dair eleştirileri, işlevsel halkbilimi açısından protesto işlevinin tipik bir örneğini oluşturur. Şair, siyaset kurumunun toplumsal barışı tehdit eden yaklaşımlarını eleştirirken, aynı zamanda halkı hoşgörü, diyalog ve birlik idealine yönlendirmektedir.

Sonuç

Halk şairi Haydar Ünlüyol’un şiirleri üzerine yapılan inceleme, onun sanatında protesto işlevinin merkezî bir konumda bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Şair, toplumun karşı karşıya kaldığı ekonomik sıkıntıları, siyasal gelişmeleri, adalet ve eşitlikten uzak düzeni, savaş ve emperyalizmin yıkıcı etkilerini, ayrıca gündelik olaylar üzerinden ortaya çıkan toplumsal bilinçsizlikleri şiirlerinde eleştirel bir bakışla işlemiştir. Böylece eserleri, yalnızca bireysel bir ifade alanı değil, aynı zamanda toplumun ortak hafızasını diri tutan ve halkın ortak sorunlarına tercüman olan birer protesto metni niteliği kazanmıştır. İşlevsel halkbilimi kuramı bağlamında bakıldığında, Ünlüyol’un şiirlerinde Bascom’un dört işlevinin izleri açıkça görülmekle birlikte, özellikle İlhan Başgöz’ün “protesto işlevi” olarak önerdiği beşinci işlev güçlü bir biçimde öne çıkmaktadır. Şair, şiirlerinde taşlama, şikâyetlenme ve eleştiri türlerine yaslanarak, halkın sesi olmayı ve toplumsal aksaklıkları görünür

kılmayı amaçlamıştır. Protesto işlevi, onun dizelerinde yalnızca bireysel hoşnutsuzlukların dışavurumu olarak değil, aynı zamanda halkı bilinçlendirme, dayanışma duygusunu canlı tutma ve toplumsal dönüşüm arzusunu dile getirme biçiminde de işlevselleşmiştir.

İncelenen 221 şiirden 51’inde ekonomik duruma yönelik eleştiriler, 67’sinde gündeme dair protestolar, 57’sinde sistem ve düzenin sorgulanması, 23’ünde siyasete ve siyasi olaylara ilişkin tepkiler, 18’inde savaş karşıtı tavır ve 5’inde emperyalizm eleştirileri yer almaktadır. Bu dağılım, Ünlüyol’un en çok güncel toplumsal meseleler üzerinden seslendiğini, ancak aynı zamanda küresel ölçekte savaş ve emperyalizme karşı da duyarlı bir tutum sergilediğini göstermektedir. Şairin protesto anlayışı, bireysel bir karşı çıkışın ötesine geçerek, geniş halk kesimlerinin sorunlarını görünür kılan bir toplumsal misyon üstlenmiştir. Ünlüyol’un şiirlerinde dikkati çeken bir diğer nokta, gelenek ve modernlik arasında kurduğu dengedir. Saz çalmamasına rağmen kendisini “halk şairi” olarak tanımlayan Ünlüyol, hem geleneksel icra kalıplarını hem de elektronik kültür ortamının sunduğu imkânları kullanarak eserlerini yaygınlaştırmıştır. Bu sayede onun şiirleri, hem geleneksel halk edebiyatı içinde hem de dijital çağın kültürel ortamlarında protesto işlevinin güncel bir yansıması olmuştur. Sonuç olarak, Haydar Ünlüyol’un şiirleri, halk edebiyatında protesto işlevinin çağdaş bir temsilini sunmaktadır. Onun dizeleri, halkın dertlerine tercüman olmanın ötesinde, toplumsal bilinç oluşturma, adaletsizliklere karşı ses yükseltme ve barış ile dayanışma ideallerini dile getirme açısından dikkate değerdir. Ünlüyol’un şiirleri, işlevsel halkbilimi kuramı perspektifinden değerlendirildiğinde, halkın sesini günümüz toplumsal bağlamında da canlı tutan, eleştirel, dönüştürücü ve toplumsal hafızayı besleyici bir rol üstlenmektedir.

Kaynakça

- Altınkaynak, Erdoğan ve Aşkaroğlu, Vedi (2024). “Folklorun İşlevleri Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme”. *Folklor/Edebiyat*, 119: 607–620.
- Bascom, William R. (2010). “Folklorun Dört İşlevi”. Çev. Ferya Çalış. *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ed. M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır. Geleneksel Yayınları.
- Başaran, Uğur (2015). *Âşık İsmetî Monografisi*. Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi.
- Başgöz, İlhan (2008). *Türkü*. Pan Yayınları.

- Cerrahoğlu, Münir (2012). “Âşık Edebiyatında Eleştiri / Çukurovalı İki Aşığın (Âşık Feymanî ve Âşık İmamî) Sözde Ermeni Soykırımına Cevabı”. *Mus-tafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20: 285-294.
- Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Akçağ Yayınları.
- Divitçioğlu, Sencer (2005). *Orta Asya Türk İmparatorluğu: VI.-VIII. Yüzyıllar*. İmge Kitabevi.
- Ekici, Metin (2018). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınevi.
- Fidan, Süleyman (2017). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi: Geleneksel Müziğin Medyadaki Serüveni*. Grafiker Yayınları.
- Gözcü, Nurullah (2023). “Sosyal Kontrol ve Gizli Bir Protesto Aracı Olarak İran Türklerinin Taziye Geleneğinde Mersiye”. *Folklor Akademik Dergisi*, 6(2): 920-932.
- İrmak, Yılmaz (2013). *Folklorun Beş İşlevine Göre Âşık Mahzuni Şerif'in Şiirleri*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Kamiloğlu, Zeynep (2014). *2002-2011 Dönemi Türk Siyasetinde Mizah*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Kaya, Doğan (2013). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Keskin, Ahmet (2020). “Elektronik Kültür Ortamında Paylaşılan Koronavirüs (Covid-19) Şiirlerinin Folklorun ve Mizahın Protesto İşlevi Bağlamında Kültürebilimsel Analizi”. *Motif Akademik Halkbilimi Dergisi*, 30: 502-536.
- Köprülü, M. Fuad (1989). *Edebiyat Araştırmaları*. Türk Tarih Kurumu.
- Nakış, Dilay (2021). *1970-2020 Yılları Arası Âşıklık Geleneği ve Siyasal Kültür*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi.
- Ozan Sinemi (2020). *Halk Şairleri Antolojisi*. Salmat Basım.
- Özdemir, Nebi (2008). *Medya, Kültür ve Edebiyat*. Geleneksel Yayıncılık.
- Pehlivan, Sinem (2016). *Türkiye’de 1980 Sonrası Protesto Sanat İncelemeleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi.
- Sakaoğlu, Saim (1986), “Türk Saz Şiiri”. *Türk Dili*, ÖS 445-450: 105-251.
- Sarıkaya, Elif Eda (2019). *20. Yüzyıl Doğu Anadolu Taşlamalarında Mizahın Protesto İşlevi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.

- Taşlıova, M. Mete (2009). “Kadın Temsilcileriyle Birlikte Çorum’da Halk Şiiri ve Âşık Tarzı Üzerine Tespit ve Öneriler”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2): 83–99.
- Yılmaz, Adile (2018). “Araba Arkası Yazılar ve Folklorun Beş İşlevi”. *Millî Folklor*, 118: 49–62.

“COPE–Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Yazarların Notu: Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Altuğ Ortakçı danışmanlığında Özkan Dağ tarafından yazılan “Halk Şairi Haydar Ünlüyol’un Hayatı, Sanatı ve Şiirleri” başlıklı tezden üretilmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu’ndan etik onay belgesi alınmıştır. Karar No: 2024–150/15, Tarih: 14.06.2024.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Katkı Oranı Beyanı: Çalışmanın verileri Özkan Dağ tarafından elde edilmiştir. Söz konusu verilerin tasnifi ve değerlendirilmesi ise Altuğ Ortakçı tarafından yapılmıştır.

The following statements are made in the framework of “COPE–Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Authors’ Note: This article was produced from the thesis titled “The Life, Art and Poems of Folk Poet Haydar Ünlüyol” written by Özkan Dağ under the supervision of Asst. Prof. Dr. Altuğ Ortakçı.

Ethics Committee Approval: Ethical approval was obtained for this study from the Hitit University Non–Interventional Research Ethics Committee. Decision No: 2024–150/15, Date: 14.06.2024.

Declaration of Conflicting Interests: The authors have no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.

Author–Contributions Statement: The data for the study were obtained by Özkan Dağ. The classification and evaluation of the data were carried out by Altuğ Ortakçı.